

ESI Lahtinen Päivi(OM), Aittoniemi
Eeva(OM)

25.11.2020

Viite

Asia

Oikeusministereiden epävirallinen videokokous 2.12.2020

Suomea edustaa oikeusministerien epävirallisessa kokouksessa oikeusministeri Anna-Maja Henriksson.

Oikeusministerit keskustelevat kokouksessa **terrorismin vastaisista oikeusalan toimista**. Puheenjohtajamaa tuo keskusteluun erityisesti vihapuheen vastaisten toimien merkityksen terrorismin torjunnassa. EU:ssa on jo vihapuheen torjuntaan liittyvää lainsäädäntöä sekä käytäntöjä, ja komissio on lisäksi valmistelemassa toimia tämän työn tehostamiseksi. Vihapuheen torjumisen lisäksi kiinnitetään huomiota terrorismin uhrien tukemiseen liittyviin toimiin, ja saadaan komissiolta tilannekatsaukset vireillä oleviin neuvotteluihin rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon sekä Euroopan oikeusalan yhteisten digitaalisten palvelujen kehitykseen. Puheenjohtajan asiakirjassa huomioidaan myös käytännön keinot tehostaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamista, ja neuvoston on tarkoitus hyväksyä erillisessä kirjallisessa menettelyssä tätä koskevat päätelmät.

Oikeusministerit syventävät **oikeusvaltioperiaatteesta** käytävää keskustelua komission syksyllä julkaiseman oikeusvaltiokertomuksen valossa, vaihtaen näkemyksiä sen kehityskuluista erityisesti **oikeuslaitoksen näkökulmasta** ja tuomareiden rooli huomioiden. Oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan tunnustetaan EU:n perussopimuksissa ja EU:n perusoikeuskirjassa, ja unionin tuomioistuin on todennut tuomareiden riippumattomuuden vaatimuksen olevan myös osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä. Suomi tuo kokouksessa esille tehokkaiden oikeuslaitosten merkityksen EU-lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä oikeusvaltioperiaatteen ja yhteisten arvojen ylläpitämisessä. Tuomareiden ja muun oikeuslaitoksen henkilöstön osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen on tärkeää. Jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä tulee edelleen vahvistaa.

Kokouksessa saadaan lisäksi tilannekatsaukset saatavien siirron sivullisvaikutuksia koskevasta asetuksesta käytävien neuvotteluiden tilanteeseen sekä Euroopan syyttäjänviraston perustamisen etenemiseen. Komissio esittelee kokouksessa myös kokouspäivänä julkaistavat EU-strategiansa liittyen oikeuden saatavuuden parantamiseen digitalisoinnin avulla sekä EU:n perusoikeuskirjan täytäntöönpanoon ja tunnettavuuden parantamiseen. Lisäksi seuraava puheenjohtajamaa Portugali esittelee kokouksessa kautensa oikeusalan ohjelman.

Asialista:

1. Asetusehdotus saatavien siirrosta kolmansille osapuolille aiheutuviin vaikutuksiin sovellettavasta laista (SIVU 3)
2. Oikeusalan terrorismin vastaiset toimet (SIVU 7)
3. Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustaminen (SIVU 13)
4. Oikeusvaltioperiaatteeseen liittyvät kehityskulut oikeusalalla (SIVU 16)

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00267

YOO

Pulkkinen Pekka

18.11.2020

Asia

OSA; Asetusehdotus saatavien siirrosta kolmansille osapuolille aiheutuviin vaikutuksiin sovellettavasta laista

Kokous

Oikeusministeriden epävirallinen videokokous 02.12.2020 - 02.12.2020

U/E/UTP-tunnus

U 16/2018 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 12 päivänä maaliskuuta 2018 ehdotuksen asetukseksi saatavien siirron sivullisvaikutuksiin sovellettavasta laista. Käsittely neuvoston siviilioikeustyöryhmässä aloitettiin Bulgarian puheenjohtajuuskaudella kesäkuussa 2018. Komissiolta odotetun lisäselvityksen vuoksi neuvottelut olivat pysähdyksissä Suomen puheenjohtajuuskaudella. Lisäselvitykset saatiin alkuvuodesta 2020 ja neuvottelut käynnistyivät uudestaan Kroatian puheenjohtajuuskaudella, mutta keskustelut ovat edelleen edenneet hitaasti. Saksan puheenjohtajuuskaudella on saavutettu jonkin verran edistystä, vaikka vaikeita teknisen tason kysymyksiä on yhä ratkaisematta.

Puheenjohtajavaltio antaa oikeusministereiden epävirallisessa videokokouksessa edistymiskertomuksen neuvottelujen tilanteesta. Puheenjohtaja on ilmoittanut, että asiakohtaa koskeva keskustelu on julkinen ja lähetetään suorana verkossa. Epävirallisessa videokokouksessa ei tehdä päätöksiä. Neuvottelut jatkuvat Portugalin puheenjohtajuuskaudella.

Suomen kanta

Kanta oikeusministereiden epävirallisessa videokokouksessa: Suomi ottaa puheenjohtajavaltion edistymiskertomuksen tiedoksi.

Suomen yleiskanta (vastaa aiempaa kantaa, U 16/2018 vp): Suomi pitää asetusehdotusta yleisesti ottaen kannatettavana. Saatavien siirron sivullisvaikutuksia koskevien lainvalintakysymysten selventäminen unionissa yhdenmukaistetuilla oikeussäännöillä lisää oikeusvarmuutta rajat ylittävissä saatavien siirroissa. Tämä on puolestaan omiaan ainakin jossain määrin tuottamaan komission arvioimia hyötyjä yrityksille ja kuluttajille, kuten alentamaan rahoituskustannuksia.

Pääasiallinen sisältö

Ehdotus sääntelee yksityisoikeudellisten saatavien siirron vaikutuksia suhteessa kolmansiin osapuoliin eli siirron sivullisvaikutuksia koskevia lainvalintakysymyksiä. Ehdotus koskee niin rahamääräisiä kuin muitakin saatavia. Soveltamisalan ulkopuolelle

ehdotetaan kuitenkin rajattavaksi muun muassa perhe- ja jäämistöoikeudelliset saatavat, juokseviin instrumentteihin kytkeytyvät saatavat, yhtiöoikeudelliset saatavat ja eräät vakuutus sopimuksiin perustuvat saatavat. Saatavan siirrolla tarkoitetaan ehdotuksessa myös saatavan panttausta ja muuta vakuustarkoituksessa tapahtuvaa siirtoa. Siirron vaikutuksilla suhteessa kolmansiin osapuoliin tarkoitetaan siirronsaajan suojaa suhteessa kilpaileviin siirronsaajiin, siirtäjän velkojiin ja muihin kolmansiin osapuoliin.

Ehdotuksen pääsääntönä on, että saatavan siirron sivullisvaikutuksiin sovelletaan siirtäjän kotivaltion lakia. Tilirahan ja rahoitusvälineeseen perustuvien saatavien osalta siirron sivullisvaikutuksiin sovellettaisiin kuitenkin sitä lakia, jota saatavaan itseensä sovelletaan. Jos siirto tapahtuu arvopaperistamista varten, siirtäjä ja siirronsaaja voivat ehdotuksen mukaan sopia, että siirron sivullisvaikutuksiin sovelletaan saatavaan itseensä sovellettavaa lakia. Ehdotuksen mukaan määräytyvää lakia sovelletaan riippumatta siitä, onko se jonkin jäsenvaltion laki vai muun valtion laki (universaalinen soveltaminen).

Ehdotuksen säännökset ovat toissijaisia suhteessa unionin lainsäädännössä oleviin erityisiin lainvalintasääntöihin.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 81(2)(c) artikla / tavallinen lainsäätämisyjärjestys

Käsittely Euroopan parlamentissa

Vastuuvaliokunta: JURI / Raportoiija: Pavel Svoboda / EPP (ennen EP-vaaleja, uutta raportoijaa ei ole toistaiseksi nimetty)

Euroopan parlamentti hyväksyi ensimmäisen lukemisen kantansa täysistunnossa 13.2.2019. Parlamentin muutosehdotukset kohdistuvat pääasiassa asetusehdotuksen teknisempiin yksityiskohtiin, eivät päälinjauksiin. Parlamentti kannattaa komission ehdottamaa lainvalinnan pääsääntöä (ratkaisevana liittymänä siirtäjän kotipaikka). Merkittävimpana eroavuutena komission ehdotukseen on suhtautuminen osapuolten mahdollisuuteen valita sovellettava laki silloin, kun saatavan siirto tapahtuu arvopaperistamisen tarkoituksessa. Parlamentti haluaa tältä osin rajoittaa osapuolten valintavaltaa komission ehdotukseen verrattuna.

Kansallinen valmistelu

Oikeusministeriö järjesti ehdotuksesta 29.3.2018 keskustelutilaisuuden, johon kutsuttiin valtiovarainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Finanssivalvonta, Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry, Finanssiala ry, Keskuskauppakamari, OP ryhmä ja Suomen Yrittäjät ry.

Suomen kannat on sovitettu yhteen Rahoituspalvelut ja pääomaliikkeet -jaostossa.

EU-ministerivaliokunta 30.11.2018 (OSA-neuvosto 6.–7.12.2018), 28.5.2019 (OSA-neuvosto 6.–7.6.2019), 29.5.2020 (oikeusministereiden epävirallinen videokokous 4.6.2020), sekä EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 25.–27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 3.12.2020).

Eduskuntakäsittely

U 16/2018 vp

Ehdotusta on käsitelty lakivaliokunnassa, joka yhtyi lausunnossaan LaVL 6/2018 vp valtioneuvoston kantaan. Suuri valiokunta yhtyi erityisvaliokunnan kannan mukaisesti valtioneuvoston kantaan (SuVP 26/2018 vp).

Suuri valiokunta 30.11.2018 (OSA-neuvosto 6.–7.12.2018), 29.5.2019 (OSA-neuvosto 6.–7.6.2019) 3.6.2020 kirjallinen menettely (oikeusministereiden epävirallinen videokokous 4.6.2020) ja 27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 3.12.2020).

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Suomessa ei ole lainsäädäntöä tai muutenkaan vakiintuneita oikeussääntöjä siitä, minkä valtion lakia saatavan siirron sivullisvaikutuksiin sovelletaan, jos siirrolla on liittymiä useampaan valtioon.

Asia kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotus parantaa oikeusvarmuutta ja on siten omiaan ainakin jossain määrin muun muassa alentamaan yritysten rahoituskustannuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Jäsenvaltiot kannattavat yleisesti ottaen ehdotuksen tavoitteita, mutta neuvottelut ovat edenneet hitaasti.

Erimielisyyttä on mm. lainvalinnan pääsäännöstä: pääosa jäsenvaltioista kannattaa ainakin lähtökohtaisesti pääsääntönä komission ehdottamaa liittymää eli siirtäjän kotipaikkaa, osa (ainakin Italia, Alankomaat, Espanja ja Malta) taas haluaisi tämän sijasta myös sivullissuhdekysymyksissä liittymäksi saatavaan itseensä sovellettavan lain. Ensin mainittua pidetään objektiivisempänä liittymänä, koska se on paremmin kolmansien havaittavissa, kun taas jälkimmäisen säännön on esitetty olevan rahoitusmarkkinoiden näkökulmasta paremmin toimiva.

Vaikka komission ehdottamaa pääsääntöä vastustavat jäsenvaltiot eivät ilmeisesti muodosta hyväksymisen estävää määrävähemmistöä, yleisnäkemyksen saavuttamista vaikeuttavat muita ratkaisemattomia yksityiskohtia koskevat erimielisyydet. Näitä liittyy muun muassa pääsäännöstä rahoitusmarkkinoiden häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi tehtäviin poikkeuksiin, osinko- ja vastaavien saatavien erillistä siirtoa koskevan lainvalinnan mahdolliseen sääntelyyn sekä sellaisia saatavia koskevaan lainvalintaan, joiden vakuutena on kiinteistö tai muu rekisteröitävä omaisuus. Tämän vuoksi on tarve jatkaa teknisen tason keskusteluja.

Asiakirjat

COM(2018) 96 final (komission ehdotus)
13122/20 Puheenjohtajavaltion edistymiskertomus

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Pekka Pulkkinen/OM; etunimi.t.sukunimi@om.fi; + 358 50 342 2847

Pekka Heinonen/EUE; etunimi.sukunimi@formin.fi; + 32 473 53 06 33

EUTORI-tunnus

EU/2018/0761

Liitteet

Viite

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00269

ESI

Arenmaa Katja

18.11.2020

Asia

Oikeusalan terrorismin vastaiset toimet

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 02.12.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa käsitellään puheenjohtajan keskusteluasiakirjan pohjalta terrorismin vastaisia toimia oikeusalalla. Tarkoitus on keskustella vihapuheen torjumisesta verkossa ja ottaa tiedoksi PJ:n tilannekatsaus muihin asiaan liittyviin oikeusalan hankkeisiin.

Suomen kanta

Suomi korostaa EU:n yhteisiä arvoja, joihin kuuluvat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa korostetaan puuttumista vihapuheeseen sekä rasismiin ja syrjinnän torjumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Suomi edistää syrjintä- ja viharikostilanteen systemaattista seurantaakin sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Suomi valmistelee myös rasismiin vastaista ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaa.

Suomi pitää tavoitteena sitä, että verkkoympäristöä ei hyödynnetä laittomassa tarkoituksessa. Sääntely, jossa alustat velvoitetaan mahdollistamaan käyttäjien ilmoitukset laittomasta sisällöstä ja alustojen tulisi reagoida käyttäjien ilmoituksiin viivytyksettä, parantaisi laittoman sisällön kohteena olevan henkilön asemaa ja tehostaisi alustojen puuttumista laittomaan sisältöön. Sääntelyssä tulee kuitenkin ottaa huomioon sananvapauden ja muiden perusoikeuksien kuten yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan turvaaminen.

Valtioneuvosto pitää Euroopan unionin rasismia ja muukalaisvihaa koskevan puitepäätöksen (2008/91/JHA) tehokasta täytäntöönpanoa tärkeänä keinona rasismien torjumiseksi. Suomi on pannut puitepäätöksen kansallisesti täytäntöön vuonna 2011 samaan aikaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikoksia koskevan sopimuksen rasisminvastaisen lisäpöytäkirjan kanssa.

Suomen kanta vastaa valtioneuvoston selvityksissä E 140/2020 vp ja E 94/2020 vp esitettyjä kantoja.

Suomi ottaa tiedoksi puheenjohtajan muut tilannekatsaukset ja esittelyt.

Pääasiallinen sisältö

a) Verkossa olevan vihapuheen torjuminen

EU-lainsäädännön keskeinen rikosoikeudellinen instrumentti alalla on neuvoston puitepäätos rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin (2008/91/JHA). Puitepääöksessä säädetään muun muassa vihapuheesta ja sitä koskevista rangaistuksista sekä rangaistuksen koventamisesta viharikoksissa.

Euroopan komissio sekä tietotekniikkayritykset Facebook, Twitter, YouTube ja Microsoft julkistivat toukokuussa 2016 käytäntesäännöt verkossa esiintyvän vihapuheen torjumiseksi. Käytäntesäännöillä yritykset sitoutuivat jatkamaan ponnistelujaan internetissä esiintyvään vihapuheeseen puuttumiseksi. Yritykset sitoutuivat myös kehittämään jatkuvasti sisäisiä menettelyjä ja kouluttamaan henkilöstöään sen varmistamiseksi, että suurin osa laittoman vihapuheen poistamista koskevista asianmukaisista ilmoituksista tutkitaan 24 tunnin kuluessa ja että tarvittaessa tällainen sisältö poistetaan tai siihen pääsy estetään. Lisäksi tietotekniikkayritykset pyrkivät lisäämään yhteistyötä kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten kanssa, lisäämään avoimutta sekä tukemaan vihapuhetta koskevia kampanjoita. Vuoden 2016 jälkeen myös Instagram, Google+, Snapchat, Dailymotion ja jeuxvideo.com ovat sitoutuneet käytäntesääntöihin, mikä tarkoittaa, että verkkoalustojen markkinaosuudesta EU:n alueella 96 % ovat sitoutuneet niihin. Tietotekniikkayritykset ja Euroopan komissio arvioivat säännöllisesti käytäntesääntöihin sisältyviä julkisia sitoumuksia ja niiden vaikutusta. Komissio perusti kesällä 2016 korkean tason työryhmän rasismien, muukalaisvihan ja muun suvaitsemattomuuden torjunnasta; alatyöryhmä online-vihapuhe seuraa käytäntesääntöjen noudattamista.

Komissio valmistelee parhaillaan ehdotusta digitaalisia palveluja koskevasta säädöksestä, jolla on tarkoitus mukaan muun muassa lisätä ja yhdenmukaistaa verkkoalustojen ja tietopalvelujen tarjoajien vastuuta laittoman sisällön poistamisesta.

Komission vuoden 2021 työohjelman mukaan komissio tulee esittämään viharikosten ja vihapuheen lisäämistä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen artiklaan 83(1), jossa määrätään ns. EU-rikoksista. Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Voimassa olevan määräyksen mukaan tällaiset rikollisuuden alat ovat terrorismi, ihmiskauppa sekä naisten ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, laitton huumausainekauppa, laitton asekauppa, rahanpesu, lahjonta, maksuvälineiden väärentäminen, tietokonerikollisuus ja järjestäytynyt rikollisuus.

Euroopan komissio julkaisi 18.9.2020 EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelman 2020-2025 (COM(2020) 565 final). Komissio aikoo muun muassa jatkaa yhteistyötä tietotekniikkayritysten kanssa ja laajentaa näitä toimia muille sosiaalisen median alustoille, myös pääasiassa lasten ja nuorten käyttämille alustoille, sekä edistää käytännön toimia verkossa esiintyvän vihapuheen torjumiseksi ja monimuotoisuuden hyväksynnän edistämiseksi.

b) Terrorismin uhrien tukeminen

Saksan puheenjohtajakauden yhtenä painopisteenä ovat olleet terrorismin uhrit ja teemaa koskeva edistymisraportti on tarkoitettu esitellä kokouksessa. Aihe liittyy myös EU:n uhristrategian toimeenpanoon. Tavoitteena on ollut lujittaa terrorismin uhrien tukemista erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa. Teemaa lähestyttiin hyvien käytäntöjen vaihtamisella ja ongelmakohtien hahmottamisella jäsenmaille lähetetyillä kyselyillä. Puutteita todettiin jäsenmaiden välisessä yhteistyössä. Konkreettisenä toimenpiteenä Saksa kehotti kaikkia jäsenmaita nimeämään kansalliset terrorismin uhrien yhteyspisteet, johon jäsenmaat ovat alkuperäisesti sitoutuneet vuoden 2018 terrorismin uhreja koskevissa neuvoston päätelmissä (9719/2018, 4.6.2018). Saksan johdolla yhteyspisteiden roolista ja tehtävistä on käyty tarkempaa keskustelua.

Vuoden 2018 neuvoston päätelmissä yhteyspisteiden tehtäviksi esitettiin tiedon tarjoaminen saatavilla olevasta tuesta, avusta ja suojelusta sekä korvausjärjestelmistä, jotta tietojen tehokas vaihtaminen ja uhrin auttaminen helpottuisi. Saksan puheenjohtajakauden ehdotuksissa yhteyspisteille on tarkemmin hahmoteltu proaktiivisen navigoijan roolia, joka auttaa terrorismin uhria saamaan saatavilla olevan tuen ja avun sekä toimii rajat ylittävissä tilanteissa yhteistyössä muiden yhteyspisteiden kanssa. Saksan ehdotuksen mukaan yhteyspisteen tulisi olla viranomainen. Yhteyspisteen rakenne ja tehtävät on kuitenkin kussakin jäsenmaassa määritettävä tarkemmin ottaen huomioon kansalliset rakenteet ja uhrien auttamisjärjestelmän piirteet, minkä vuoksi lopullinen yhteyspisteen rooli saattaa vaihdella jäsenmaittain. Kun yhteyspisteet on nimetty, niistä muodostetaan verkosto, jonka on tarkoitus toimia yhteistyössä.

Keskusteluiden ja jäsenmaiden kyselyyn antamien vastausten sekä yhteyspisteilmoitusten pohjalta Saksa on laatinut puheenjohtajan edistymisraportin, jonka liitteenä ovat maakohtaiset vastaukset kyselyyn sekä lista jäsenmaiden yhteyspisteistä. Useassa maassa yhteyspisteen nimeämisprosessi on vielä kansallisesti kesken. Suomessa yhteyspisteen nimeämisestä koskeva ehdotus kuuluu terrorismin uhrien tiedontarpeisiin varautuvan työryhmän (OM035:00/2019) tehtäviin, jonka on määrä saada työnsä valmiiksi vuoden 2020 loppuun mennessä. Suomi on siten raportoinut prosessin olevan kansallisesti yhä kesken.

c) Digitaalinen rikosoikeuden yhteistyö

PJ antaa tilannekatsauksen käynnissä olevista rajat ylittävää pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevista neuvotteluista. Kysymyksessä ovat kolmet eri neuvottelut, joilla on liittymä toisiinsa. EU:n sisäisen sääntelyn osalta neuvotellaan asetusehdotuksesta sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskevista eurooppalaisesta esittämismääräyksestä ja säilyttämismääräyksestä (COM(2018) 225 final, ns. e-evidence-asetusehdotus) ja tähän liittyvästä direktiiviehdotuksesta yhtenäisistä säännöistä koskien laillisten edustajien nimittämistä todistusaineiston keräämiseksi rikosasioissa (COM(2018) 226 final). Neuvosto on hyväksynyt ehdotuksista yleisnäkemykset ja asiassa on ennen trilogineuvottelujen käynnistymistä odotettu Euroopan parlamentin kantaa, joka epävirallisten tietojen mukaan saatetaan saada vielä vuoden 2020 aikana. Käynnissä ovat myös EU:n sisäisiin keskusteluihin voimakkaasti liittyvät neuvottelut Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välisestä pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevasta sopimuksesta, joita on käyty syyskuusta 2019 lähtien. Lisäksi käynnissä ovat tietoverkkorikollisuutta koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Budapestin

sopimus) toista lisäpöytäkirjaa koskevat neuvottelut, jotka koskevat laajempaa joukkoa kysymyksiä ja jotka on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2021 alkupuolella.

Tilannekatsaus annetaan myös Euroopan oikeusalan yhteisten digitaalisten palvelujen kehityksestä. Syyskuussa 2020 on valmistunut komission konsulttiyhtiö Deloitteilta tilaama selvitys (”Cross-border Digital Criminal Justice”) rajat ylittävästä sähköisestä rikosoikeusyhteistyöstä. Selvityksessä käsitellään seitsemää kehittämiskohdetta koskevia ehdotuksia: turvallinen tiedonvaihdon kanava (Secure Communication Channel), yhteydenpidon väline (Communication Tool), Eurojustin asianhallintajärjestelmän uudistaminen (Redesigned Eurojust Case Management System), yhteisten tutkintaryhmien yhteistyöalusta (The JIT Collaboration Platform), oikeus- ja sisäasioiden virastojen ja EU-elimien välinen tiedonvaihto (Exchange of data between the JHA agencies and EU bodies), yhdessä jäsenvaltiossa käsiteltävänä olevan rikosasian liityntöjen muualla EU:ssa käsiteltäviin rikosasioihin tarkastaminen (Judicial Cases Cross-Check) ja laajojen asiakirjojen siirtoa koskeva ratkaisu (Large Files Solution).

d) Neuvoston päätelmät eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä

Puheenjohtajavaltion on tarkoitus esitellä eurooppalaista pidätysmääräystä ja rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamismenettelyä koskevat neuvoston päätelmät, jotka hyväksytään neuvoston kirjallisessa menettelyssä myöhemmin. Päätelmät koskevat eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan puitepäättöksen kansallisen täytäntöönpanon parantamista ja käytännön soveltamista; täytäntöönpanoviranomaisten tukemista perusoikeuksien arvioinnissa; menettelyjä eurooppalaisen pidätysmääräyksen antaneessa ja täytäntöönpanojäsenvaltiossa; EU-kansalaisten luovuttamista kolmansiin valtioihin koskevien pyyntöjen käsittelyä; sekä eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien menettelyjen vahvistamista kriisiaikoina.

e) Terrorististen vierastaistelijoiden kumulatiivinen syyttäminen kansainvälisistä ydinrikoksista ja terrorismiin liittyvistä rikoksista

Puheenjohtaja kertoo kansanmurhaverkoston sihteeristön (Network for investigation and prosecution of genocide, crimes against humanity and war crimes, the “Genocide Network”) ja Eurojustin laatimasta raportista koskien terrorististen vierastaistelijoiden (Foreign Terrorist Fighters, “FTF”) kumulatiivista syyttämistä kansainvälisistä ydinrikoksista (kansanmurha, rikokset ihmisyyttä vastaan ja sotarikokset) ja terrorismiin liittyvistä rikoksista.

Raportin mukaan henkilöiden syyttäminen samanaikaisesti sekä terrorismirikoksista että kansainvälisistä ydinrikoksista mahdollistaa tekijöiden täyden rikosoikeudellisen vastuun toteutumisen varmistamisen, johtaa ankarampiin rangaistuksiin ja mahdollistaa vahvemmin uhrien oikeuksien toteutumisen. Raportin mukaan ISIS:tä ei tule pitää pelkästään terroristijärjestönä, koska sen voidaan katsoa olevan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vastainen aseellinen ryhmä, joka osallistui muuhun kuin kansainväliseen aseelliseen konfliktiin Irakissa ja Syyriassa. Näin ollen järjestön jäsenet ja vierastaistelijat voisivat olla vastuussa myös ko. konflikteissa tekemistään sotarikoksista ja muista kansainvälisistä ydinrikoksista.

Raportin mukaan EU:n jäsenvaltioiden kansallinen oikeuskäytäntö ja kansallisten käytäntöjen kehittyminen osoittavat, että terrorismirikosten lisäksi vierastaistelijoiden kumulatiivinen syyttäminen ja vastuuseen asettaminen sotarikoksista, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja kansanmurhasta on mahdollista. Raportissa kerrotaan tarkemmin mm. asian taustasta ja metodologiasta, vierastaistelijoista ja yleisesti heidän

syyttämisestä sekä selostetaan joidenkin EU:n jäsenvaltioiden asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 2 artiklan mukaan unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

EU7 -jaoston kirjallinen menettely 23.-24.11.2020

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 25.-27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 2.12.2020)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 2.12.2020)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Taloudelliset vaikutukset

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Suomen kantoja liittyen Euroopan komission 18.9.2020 antamaan tiedonantoon EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelmasta 2020-2025 (COM(2020) 565 final) on käsitelty 19.11.2020 annetussa E-kirjeessä E140/2020.

Suomen kantoja liittyen tuleviin digitaalisia palveluja koskeviin ehdotuksiin on käsitelty E-kirjeessä 94/2020 vp.

Asiakirjat

Puheenjohtajan keskusteluasiakirja (ei vielä saatavilla)

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

OM Yrsa Nyman, yrsa.nyman@om.fi, 050 5944193
 OM Katja Repo, katja.repo@om.fi, 02951 50085
 OM Lauri Rautio, lauri.rautio@om.fi, 0295 150 380
 OM Tanja Innanen, tanja.innanen@om.fi, 02951
 OM Joni Korpinen, joni.korpinen@om.fi, 02951 50012

SM Tarja Mankkinen, tarja.mankkinen@intermin.fi, 02954 88370

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00271

KRO

Rautio Lauri(OM)

18.11.2020

Asia

OSA; Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustaminen

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 02.12.2020 - 02.12.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Kokouksessa annetaan tilannekatsaus Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustamisesta.

Suomen kanta

Suomi ottaa tiedoksi tilannekatsauksen.

Pääasiallinen sisältö*EPPO:n perustamistoimet*

EPPO on perustettu 12.10.2017 annetulla asetuksella (EU) 2017/1939 (jäljempänä asetus). EPPO:n toimivallassa on tutkia riippumattomana EU:n syyttäviranomaisena EU:n talousarvioon kohdistuvia rikoksia ja asettaa epäillyt syytteeseen. EPPO koostuu Luxemburgiin sijoittuvasta keskusvirastosta ja jäsenvaltioissa toimivista valtuutetuista syyttäjistä. EPPO on perustettu tiiviimmän yhteistyön instrumenttina ja siihen osallistuu tällä hetkellä 22 jäsenvaltiota, mukaan lukien Suomi. Tämänhetkisten arvioiden mukaan EPPO aloittaa toimintansa vuoden 2021 alkupuolella, aikaisintaan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä.

Asetuksen 20 artiklan mukaisesti komissio on vastannut EPPO:n perustamisesta ja alkuvaiheen hallinnollisesta toiminnasta siihen asti, kunnes EPPO:lla on valmiudet oman talousarvionsa toteuttamiseen ja EPPO:n keskustason henkilöstö on valittu tehtäviinsä. Tässä valmistelutyössä on kuultu jäsenvaltioiden edustajista koostuvaa asiantuntijaryhmää.

EPPO:n pääsyyttäjäksi on Euroopan parlamentin ja neuvoston yhteisellä sopimuksella nimitetty Laura Kövesi, joka on aloittanut tehtävässään marraskuussa 2019. Pääsyyttäjän toimikausi on seitsemän vuotta. EPPO:n keskusvirastossa toimiva kollegio on nimitetty heinäkuussa 2020. Kollegio koostuu pääsyyttäjän lisäksi kustakin EPPO:on osallistuvasta jäsenvaltiosta olevasta Euroopan syyttäjistä. Suomesta Euroopan syyttäjänä toimii Harri Tiesmaa. Euroopan varapääsyyttäjiksi on Euroopan syyttäjistä marraskuussa 2020 valittu Andrés Ritter (DE) ja Danilo Ceccarelli (IT). Jäsenvaltiasolla toimivien valtuutettujen

syyttäjien rekrytointimenettely on parhaillaan käynnissä tai käynnistymässä valtaosassa EPPO:on osallistuvissa jäsenvaltioissa, jotka ovat myös parhaillaan hyväksymässä tai hyväksyneet asetusta täydentävää kansallista lainsäädäntöä. Muutamassa jäsenvaltiossa valtuutettujen syyttäjien rekrytointimenettely on jo saatu päätökseen.

Suomi on käynyt EPPO:n kanssa keskustelua valtuutettujen syyttäjien täysi- tai kokoaikaisuudesta sekä siitä, miten valtuutetuille syyttäjille maksetaan palkka heidän kansallisten tehtäviensä hoidosta. EPPO preferoi valtuutettujen syyttäjien työajan osalta kaikkien osallistuvien maiden yhteistä mallia, jossa myös valtuutetut syyttäjät olisivat kokoaikaisesti EPPO:n tehtävissä. Suomi on keskustelussa pitäytynyt kansallisessa valmistelussa omaksutussa mallissa, jossa valtuutetut syyttäjät olisivat osa-aikaisia hoitaen myös kansallisia tehtäviä ja tarvittaessa EPPO-tehtävät priorisoidaan. Palkanmaksun osalta EPPO haluaisi mallin, jossa EPPO maksaa valtuutettujen syyttäjien palkan kokonaisuudessaan ja jäsenvaltio maksaisi yhdessä sovittavan mukaisen korvauksen, jos sen valtuutetut syyttäjät hoitaisivat myös kansallisia tehtäviä. Suomi on katsonut kansallisen järjestelmän peruseräiteiden ja EPPO-asetuksen johdosta, että Suomen pitää voida maksaa valtuutettujen syyttäjien palkka suoraan näille siltä osin kuin nämä hoitavat kansallisia tehtäviä.

EPPO:n toiminnan käynnistymistä edeltäviin toimiin liittyy lisäksi mm. EPPO:n asianhallintajärjestelmän luominen. Tarkoituksena on edetä asteittain. Viimeisimmän arvion mukaan ensimmäinen versio voisi olla valmis joulukuussa.

EPPO:n yhteistyö kolmansien valtioiden ja ei-osallistuvien jäsenvaltioiden kanssa

Saksan puheenjohtajakaudella on jatkettu Suomen puheenjohtajakaudella käynnistettyä keskustelua EPPO:n notifiomisesta toimivaltaiseksi viranomaiseksi kolmansien valtioiden kanssa tehtyihin rikosoikeudellista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, kuten vuoden 1959 Euroopan neuvoston sopimukseen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa ja sen lisäpöytäkirjoihin. Lisäksi on käsitelty EPPO:n ja ei-osallistuvien jäsenvaltioiden välisiä suhteita, joiden osalta ministerien kokoukseen ollaan tämänhetkisen tiedon mukaan tuomassa tiedoksi neuvoston rikosasiayhteistyön työryhmässä (COPEN) keskusteltu asiakirja.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 86 artikla

Neuvoston asetus (EU) 2017/1939 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustamisessa (EUVL L 283/1, 31.10.2017).

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan pääsyyttäjä on nimitetty tehtävänsä asetuksen 14 artiklassa säädetyn menettelyn mukaisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston yhteisellä sopimuksella.

Kansallinen valmistelu

EU7 -jaoston kirjallinen menettely 23.-24.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 2.12.2020)

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 25.-27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 2.12.2020)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 27.11.2020 (oikeusministerien epävirallinen videokokous 2.12.2020)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

U-kirjeessä U 64/2013 vp kuvatus mukaisesti Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 5 luvun 27 §:n 23 kohdan mukaan esitutkintaa, tuomioiden ja rangaistusten täytäntöönpanoa sekä rikoksentehtijän luovuttamista koskevat asiat kuuluvat valtakunnan toimivaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

EPPO:n tarkoituksena on puuttua nykyistä tehokkaammin EU:n talousarviota vahingoittaviin rikoksiin ja sitä kautta vähentää niistä EU:lle ja sen jäsenvaltioille aiheutuvia taloudellisia vahinkoja.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asetuksen edellyttämää täydentävää sääntelyä koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnalle lokakuussa 2020 ja sitä on marraskuussa käsitelty eduskunnan laki-, hallinto- ja perustuslakivaliokunnissa.

Asiakirjat

Ministerikokoukseen on tarkoitus viedä tilanpäivitystä koskeva asiakirja 13138/20 (24.11.2020), joka hyväksytään Coreperissa 25.11.2020.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Katariina Jahkola / OM, p. 02951 50246
 Lauri Rautio/OM / p. 02951 50380
 Miia Ljungqvist / OM p. 02951 50112
 Joni Korpinen / OM p. 02951 50012
 Eeva Aittoniemi / OM, p. 02951 50170
 Hannele Taavila / SM, p. 02954 88568

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Oikeusministeriö

PERUSMUISTIO

OM2020-00275

DJO

Möller Tia(OM)

20.11.2020

Asia

Oikeusvaltioperiaatteen liittyvät kehityskulut oikeusalalla

Kokous

Epävirallinen oikeusministerien videokokous 02.12.2020

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Oikeusministerien epävirallisessa videokokouksessa 2.12.2020 on tarkoitus keskustella oikeusvaltioperiaatteen liittyvistä kehityskuluista oikeusalalla. Puheenjohtajan keskusteluasiakirjan mukaan keskustelun painopisteenä on oikeusvaltioperiaatteen kehityskulut oikeuslaitoksen näkökulmasta ja tuomareiden rooli oikeusvaltiokeskustelussa. Oikeusministereiden keskustelussa hyödynnetään komission EU:n oikeusvaltiokertomuksessa esiin nostettuja eurooppalaisia oikeusalan kehityskulkuja.

Yleisten asioiden neuvosto kävi 13.10.2020 vuosittaisen oikeusvaltiovuoropuhelun pohjautuen komission oikeusvaltiokertomuksen yleiseen osaan ja 17.11.2020 eurooppaministerien videokokouksessa käytiin keskustelu kertomuksen maakohtaisista luvuista viiden jäsenvaltion osalta.

Suomen kanta

Oikeusvaltioperiaate on keskeinen osa niitä yhteisiä arvoja, joihin kaikkien EU:n jäsenvaltioiden tulee olla sitoutuneita. Se liittyy kiinteästi muihin perustaviin arvoihin kuten demokratiaan ja perusoikeuksiin. EU:n yhteisten arvojen noudattamisesta ei voida tinkiä. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen vahvistaa EU:n yhtenäisyyttä ja jäsenvaltioiden viranomaisten välistä luottamusta sekä vaikuttaa suoraan yritysten toimintaympäristöön ja kansalaisten arkipäivään. Vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvan oikeudellisen yhteistyön edellytyksenä on jäsenvaltioiden keskinäinen luottamus toistensa oikeusjärjestelmiin.

Suomi pitää erittäin hyvänä ja hyödyllisenä, että komission oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamista koskeva työ on käynnissä, ja antaa sille täyden tukensa. Oikeusvaltioperiaatetta koskeva komission vuosittainen tarkastelukierros ja siihen liittyvä oikeusvaltiokertomus ovat merkittävä ja tervetullut uudistus, jonka ansiosta toimintaa voidaan järkevöittää ja tehostaa sekä vaihtaa jäsenvaltioiden kesken parhaita käytäntöjä. Suomi tukee komission tavoitetta edistää toimia, joilla ennaltaehkäistään oikeusvaltio-ongelmia ja pitää hyvänä komission esittämää ajatusta yleisen kehityksen

luomisesta yhteistyölle ja vuoropuhelulle jäsenvaltioissa oikeusvaltiokehitykseen liittyvien tietojen keräämistä hyödyntäen.

Myös neuvostolla on keskeinen rooli oikeusvaltioperiaatteen lujittamisessa. On tärkeää, että neuvostossa hyödynnetään komission oikeusvaltioperiaatetta koskevaa tarkastelukierrosta ja oikeusvaltiokertomusta. Kertomus on otettu neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun pohjaksi. Vuoropuhelu on osoittautunut hyödylliseksi mekanismiksi, jossa yleisten asioiden neuvostolla on keskeinen, horisontaalinen rooli. Myös sektorineuvostot, kuten oikeus- ja sisäasioiden neuvosto, voivat hyödyntää kertomusta esimerkiksi keskustelemalla oikeudenhoitoa koskevien hyvien käytäntöjen vaihtamisesta.

Oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan tunnustetaan EU:n perussopimuksissa ja EU:n perusoikeuskirjassa. Unionin tuomioistuin on todennut tuomareiden riippumattomuuden vaatimuksen olevan myös osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä.

Oikeusvaltioperiaatteella on keskeinen merkitys sen turvaamisessa, että jäsenvaltioiden tuomarit voivat varmistaa EU:n oikeuden asianmukaisen soveltamisen ja täytäntöönpanon ja tehdä yhteistyötä unionin tuomioistuimen kanssa ennakkoratkaisumenettelyjen yhteydessä. Menettely perustuu unionin tuomioistuimen ja kansallisen tuomioistuimen väliseen luottamukseen ja menettelyssä kansallinen tuomioistuin toimii osana EU:n oikeusjärjestystä.

EU:n tuomioistuimella on unionin arvojen noudattamisen valvonnassa merkittävä rooli ja useilla sen ratkaisuilla on myös laajempaa vaikutusta unionin kehittymiseen.

Suomi korostaa tehokkaiden oikeuslaitosten merkitystä EU-lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteisten arvojen ylläpitämisessä. Jäsenvaltioiden oikeuslaitoksilla on keskeinen rooli EU:n lainsäädännön täytäntöönpanon valvonnassa. Tuomareiden ja muun oikeuslaitoshenkilöstön osaamisen ja ammattitaidon kehittäminen EU-asioissa on tärkeää. Jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa kansallisista oikeusjärjestelmistä tulee vahvistaa edelleen.

Esitetty kanta vastaa E 17/2019 vp ja sen jatkokirjeissä, E 20/2017 vp, E 106/2017 vp, EU-ministerivaliokunnan kirjallisessa menettelyssä 4.-5.2020 (UM2020-00430) ja E 122/2020 vp esitettyjä kantoja.

Pääasiallinen sisältö

Puheenjohtajan keskusteluasiakirja

Puheenjohtajan keskusteluasiakirjassa pohjaututaan komission 30.9.2020 antamaan EU:n ensimmäiseen oikeusvaltiokertomukseen. Keskusteluasiakirjassa todetaan, tämä EU:n oikeusvaltiokertomus tarjoaa prosessin oikeusvaltioperiaatteesta käytävälle jatkuvalla vuoropuhelulle komission, neuvoston ja Euroopan parlamentin välillä yhdessä jäsenvaltioiden ja kansallisten parlamenttien, kansalaisyhteiskunnan ja muiden sidosryhmien kanssa. Tavoitteena on hyödyntää ennaltaehkäisevää ja osallistuvaa vuoropuhelua keskinäisen ymmärryksen lisäämiseksi, tietoisuuden lisäämiseksi kysymyksistä ja merkittävästä kehityksestä oikeusvaltioperiaatteen liittyvissä kysymyksissä ja haasteiden tunnistamisessa sekä tuen tarjoamisessa.

Keskusteluasiakirjassa tuodaan esille yleisten asioiden neuvostossa syksyn 2020 aikana käydyt keskustelut ja todetaan, ettei näitä keskusteluja ole tarkoitus toistaa. Näiden horisontaalisten keskustelujen lisäksi oikeusvaltiokertomus antaa kuitenkin aihetta kohdennettuihin sektorikohtaisiin keskusteluihin oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa oikeusasioista ja mainitaan esimerkkeinä keskinäisen luottamuksen oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen oikeuslaitoksessa ennakoedellytyksenä oikeudellisen yhteistyön sujuvalle toiminnalle oikeudellisen yhteistyön alalla. Asiakirjassa myös viitataan EU:n tuomioistuimen viimeaikaiseen oikeuskäytäntöön. Puheenjohtajan asiakirjassa todetaan, että komission oikeusvaltiokertomus osoittaa, että erityisesti oikeuden alalla on haasteita, joita kaikki jäsenvaltiot kohtaavat, kuten oikeuslaitoksen digitalisointi, erityisesti Covid-19-pandemian valossa, ja myös oikeuslaitoksen riippumattomuus, tämän rakenteelliset takeet, oikeuslaitoksen laatu ja tehokkuus sekä tarve taata tehokas oikeussuojan saatavuus. Tämän pohjalta puheenjohtaja esittää keskusteltavaksi kysymyksen siitä, mitkä oikeusvaltioperiaatteen oikeusasioihin liittyvät näkökohdat, kehitykset ja parhaat käytännöt ovat erityisen tärkeitä painottuen oikeuslaitoksen riippumattomuuteen ja oikeuslaitoksen laatuun ja tehokkuuteen.

Tuomareiden roolin osalta puheenjohtajan asiakirjassa korostetaan tarvetta oikeusalan toimijoiden välisille keskusteluille ja painotetaan kansallisten tuomareiden roolia EU:n oikeuden soveltamisen ja perusoikeuksien suojelemisen takaajina. Puheenjohtaja esittää pohdittavaksi tuomareille suunnattua keskustelualustaa, jonka tarkoituksena olisi kannustaa oikeusalan ammattilaisia suoraan ja aitoon keskusteluun ja näkemysten vaihtoon eurooppalaisista perusarvoista ja oikeusvaltioperiaatteesta.

EU:n oikeusvaltiokertomus

Puheenjohtajan keskusteluasiakirjan yhtenä pohjana on komission 30.9.2020 antama oikeusvaltiokertomus. Se on yksi uusimmista välineistä oikeusvaltioperiaatteen lujittamisen edistämiseksi. Siinä komissio esittää yhteenvedon jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteesta ja EU:n tasolla tapahtuneesta kehityksestä sekä arvioinnin kustakin jäsenvaltiosta maakohtaisissa luvuissa. Oikeusvaltiokertomus on tarkoitus antaa jatkossa vuosittain. Yleisten asioiden neuvoston kokouksessa 13.10.2020 käytiin neuvoston vuosittainen oikeusvaltiovuoropuhelu pohjautuen komission oikeusvaltiokertomuksen yleiseen osaan ja 17.11.2020 eurooppaministerien epävirallisessa videokokouksessa jatkettiin oikeusvaltiovuoropuhelua keskustelemalla viidestä oikeusvaltiokertomuksen maakohtaisesta luvusta.

Oikeusvaltiokertomuksessa käsitellään neljää teemaa: oikeuslaitokset, korruptiontorjunta, tiedotusvälineiden moniarvoisuus ja vapaus sekä muut hallintojärjestelmän osien keskinäinen valvonta.

Komission oikeusvaltioraportissa ja jo aikaisemmissa eri oikeusvaltiota koskevissa tiedonannoissa oikeuslaitosten ja kansallisten tuomioistuinten roolia unionin oikeudessa säädettyjen oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumisessa on kuvattu kattavasti. Tiedonannoissa on todettu toistuvasti, että vaikka lainkäytön järjestäminen kuuluu jäsenvaltioiden kansalliseen toimivaltaan, jäsenvaltioiden on tätä toimivaltaa käyttäessään varmistettava, että niiden kansallinen oikeuslaitos tarjoaa tehokkaan oikeussuojan. Myös EU:n tuomioistuin on toistuvasti todennut, että oikeusvaltioperiaatteen olennainen osa on riippumattomien tuomioistuinten turvaama tehokas oikeussuoja, joka takaa unionin oikeuden noudattamisen. Komissio myös tuo esille, että tehokkaat oikeuslaitokset ovat olennaisen tärkeitä keskinäisen luottamuksen lujittamiseksi. Keskinäinen luottamus puolestaan muodostaa perustan vapauden,

turvallisuuden ja oikeuden alueelle mutta myös investointien kannalta suotuisalle toimintaympäristölle, pitkän aikavälin kasvulle ja EU:n taloudellisten etujen suojaamiselle. EU:n tuomioistuin on selventänyt unionin oikeudesta johtuvia oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevia vaatimuksia.

Oikeusvaltiokertomuksessa komissio tuo esille, että monissa jäsenvaltioissa on käynnissä toimia, joiden tarkoituksena on lujittaa oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja vähentää toimeenpano- tai lainsäädäntövallan vaikutusta oikeuslaitokseen. Yhtäältä kertomuksessa tuodaan esille, että kansalaisten ja yritysten käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on erittäin hyvä kuudessa jäsenvaltiossa, mutta toisaalta tämä on heikentynyt kuluneen vuoden aikana kuudessa jäsenvaltiossa. Kertomuksessa tuodaan esille, että oikeuslaitoksen riippumattomuus on edelleen huolenaihe joissakin jäsenvaltioissa. Kertomuksessa käsitellään oikeuslaitoksen digitalisaatiota ja tuodaan esille, että Covid-19-pandemia on korostanut entisestään tämän merkitystä.

Komission oikeusvaltiokertomusta on kuvattu tarkemmin E-jatkokirjeessä [EJ 19/2020 vp](#).

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Asiassa ei tehdä päätöksiä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti on ollut aktiivinen oikeusvaltioperiaatteen osalta.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunnan kirjallinen menettely 25.-27.11.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 2.12.2020)

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 27.11.2020 (epävirallinen oikeusministerien videokokous 2.12.2020)

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Oikeusvaltioperiaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen ovat perustuslaissa vahvistettuja Suomen valtiosäännön keskeisiä periaatteita, joihin Suomi on sitoutunut myös EU:n jäsenenä sekä osana kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan (perustuslain 1 §:n 3 momentti, 2 §:n 3 momentti ja 2 luku).

Perusoikeuksista säätäminen kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Ei taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Komissio antoi toukokuussa 2018 asetusehdotuksen EU:n talousarvion suojaamisesta tilanteissa, joissa oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen jäsenvaltioissa kohdistuu yleisiä puutteita (COM(2018) 324 final). Komissio esittää ehdotuksessaan ehdollisuuden luomista EU-varojen vastaanottamisen ja käytön sekä oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen välille. Asetusehdotusta koskevat neuvottelut jatkuvat (ks. tarkemmin U 40/2018 vp jatkokirjeineen).

Tulevalle monivuotiselle rahoituskehyskaudelle 2021-2027 muodostetaan uusi Oikeusalan, oikeuksien ja arvojen rahasto, joka sisältää kaksi rahoitusinstrumenttia: Perusoikeudet ja arvot -rahoitusohjelman sekä Oikeusalan rahoitusohjelman. Rahoitusohjelmia on esitelty tarkemmin valtioneuvoston kirjelmässä U 60/2018 vp. MFF-kokonaisuudesta saavutettiin poliittinen yhteisymmärrys neuvoston ja Euroopan parlamentin välillä 10.11.2020. Perusoikeudet ja arvot -ohjelmalle esitetään poliittisessa yhteisymmärryksessä 800 miljoonan euron lisärahoitusta, jolloin ohjelman budjetti kehyskaudelle olisi 1,37 miljardia euroa. Toinen oikeusalan ohjelma mukaan laskettuna (Oikeusalan rahoitusohjelma, 271 miljoonaa euroa) oikeussektorin rahoitusohjelmien yhteenlaskettu budjetti olisi noin 1,64 miljardia euroa. Asiasta on valmisteilla U-jatkokirjelmä.

Perusoikeudet ja arvot-ohjelmaan sisältyy uusi erityistavoite unionin yhteisten arvojen edistämiseksi. Erityistavoitteen tarkoituksena on suojella ja edistää unionin yhteisiä arvoja, ml. oikeusvaltioperiaate ja lisätä tietoisuutta näistä arvoista kansalaisyhteiskunnan toimijoita tukemalla. Ohjelman muut erityistavoitteet ovat tasa-arvon ja perusoikeuksien edistäminen, kansalaisten aktiivisuuden ja demokraattisen osallistumisen edistäminen Euroopan unionissa sekä väkivallan, ja erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan, ehkäiseminen.

Oikeusalan rahoitusohjelman yleisenä tavoitteena on edistää unionin arvoihin, oikeusvaltioperiaatteeseen, oikeuslaitoksen itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen, oikeudelliseen yhteistyöhön, vastavuoroiseen tunnustamiseen ja keskinäiseen luottamukseen perustuvan Euroopan oikeusalueen kehittämistä.

Komissio julkaisee vuosittain oikeusalan tulostaulua, jossa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten riippumattomuudesta, laadusta ja toimivuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Sen tietoja on käytetty EU:n oikeusvaltioraportissa. (E 122/2020 vp)

Komissio antaa vuosittain EU:n perusoikeuskirjan soveltamista koskevan kertomuksen. Komission on tarkoitus antaa EU:n yhteisiin arvoihin liittyviä uusia aloitteita, kuten eurooppalainen demokratiatoimintaohjelma (E 105/2020 vp), perusoikeuskirjan täytäntöönpanoa koskeva strategia sekä kohdennettuja strategioita, joilla suojataan yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia.

Neuvosto hyväksyi lokakuussa 2020 päätelmät ”Oikeussuojan saatavuus – digitalisoinnin mahdollisuuksien hyödyntäminen” ([EUVL 2020/C 342 I/01](#)). Komission on tarkoitus antaa joulukuussa tiedonanto oikeusalan digitalisoinnista.

Komissio antoi joulukuussa 2017 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi, jonka mukaan on olemassa selvä vaara, että Puola loukkaa vakavasti oikeusvaltioperiaatetta SEU 7 artiklassa tarkoitettulla tavalla ks. tarkemmin E 7/2018 vp jatkokirjeineen).

Euroopan parlamentti antoi syyskuussa 2018 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi sen toteamiseksi, onko olemassa selvä vaara, että Unkari loukkaa vakavasti unionin perustana olevia arvoja (ks. tarkemmin E 80/2018 vp).

EU:n tuomioistuimen viimeaikaisia tuomioita oikeuslaitoksen riippumattomuuteen liittyen:

- Rosneft, C-72/15, ECLI:EU:C:2017:236
- Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117
- LM, C-216/18, ECLI:EU:C:2018:586
- komissio v. Puola, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531
- A.K., C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982
- komissio v. Puola, C-192/18, ECLI:EU:C:2019:924
- Escribano Vindel, C-49/18, ECLI:EU:C:2019:106

Riippumattomuus edellyttää tuomioistuimen mukaan muun muassa, että tuomarit huolehtivat tuomiovallan käyttöön liittyvistä tehtävistä itsenäisesti olematta missään hierarkkisessa tai alisteisessa suhteessa mihinkään tahoon ja ottamatta vastaan määräyksiä tai ohjeita miltään taholta. EU:n tuomioistuimen EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklaa koskevan tulkinnan mukaan myös tuomarit tulee suojata ulkoisilta toimenpiteiltä ja painostuksilta, jotka voivat vaarantaa riippumattomuuden. Myös epäsuorempi vaikuttaminen tulee sulkea pois.

Eurooppalaisen pidätysmääräyksen (EAW) soveltamisesta on ilmennyt epäilyjä eräissä jäsenvaltioiden kansallisissa tuomioistuimissa Puolan tämänhetkisen oikeuslaitoksen riippumattomuusepäilyjen vuoksi. EU:n tuomioistuimessa on esimerkiksi vireillä ennakkoratkaisupyyntö, jossa on esillä kysymys eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla henkilön luovuttamisesta Puolaan tilanteessa, jossa esillä on oikeuslaitoksen riippumattomuuden rakenteellisia ja yleisiä puutteita (yhdistetyt asiat C-354/20 PPU ja C-412/20 PPU).

Asiakirjat

Puheenjohtajan keskusteluasiakirja 13126/20: Rule of law developments in the field of justice

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle; Oikeusvaltiokertomus 2020 - Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa (30.9.2020, COM(2020) 580 final)

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Tia Möller, OM, tia.moller@om.fi, puhelin 0295 150 105

EUTORI-tunnus

Liitteet

Viite

LIITTEET

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	OM, SM, UM
Tiedoksi	EUE, STM, TEM, TULLI, VM, VNK
